

BOGANMELDELSER

Oscar Albert Johnsen: NORWEGISCHE WIRTSCHAFTSGESCHICHTE. Gustav Fischer. Jena 1939. 590 S.

Wilhelm Keilhau: DET NORSKE FOLKS LIV OG HISTORIE I VÅR EGEN TID. H. Aschehoug & Co. Oslo 1938. 500 S.

Professor Johnsens Fremstilling af Norges økonomiske Historie var oprindeligt planlagt som Led i den siden 1918 udgivne »Handbuch der Wirtschaftsgeschichte«, hvori bl. a. den af Prof. Axel Nielsen i 1933 udgivne »Dänische Wirtschaftsgeschichte« indgaar. De to Bøger minder ogsaa meget om hinanden i Omfang, Udstyr og Plan. Men medens Bogen om Danmark er skrevet af fire Forfattere, har man for Norges Vedkommende i Professor Johnsen fundet en Historiker, der, som hans tidligere Arbejder viser (han har bl. a. behandlet Tidsrummet 1660—1814 i en stor Norges-historie, der udkom omkring 1914, og skrevet den norske Bondestands Historie) har Overblik over hele den norske Historie, og som skønt ikke Socialøkonom af Faget har et klart Blik for økonomiske og sociale Forholds Betydning. Det er at beklage, at de to Værker om Danmarks og Norges økonomiske Historie, naar de er udkommet paa et Verdenssprog, er saa dyre at anskaffe; den nugældende Markkurs virker nærmest prohibitivt. Men man maa dog glæde sig over, at man nu for første Gang har faaet et Udblik over disse to nordiske Landes økonomiske Udvikling. For Sveriges Vedkommende er Professor Heckschers langt udførligere Værk, der ikke medtager Middelalderen, foreløbig kun naaet til ca. 1720, men for det sidste Aarhundrede har man ganske vist en god Oversigt i Arthur Montgomerys »Industrialismens genombrott i Sverige« (1931).

I Professor Johnsens Bog faar Middelalderen, i Sammenligning med »Dänische Wirtschaftsgeschichte«, en bred Behandling (ca. 200 S. mod Prof. Arups 79 S. i D. W., hvis hele Sidetal var lidt større). Forskellen skyldes delvis, at de norske Lydlande (de skotske Øer, Færøerne og navnlig Island og Grønland) optager en ikke lille Plads, men ogsaa at den ældre Middelalder skildres ret udførligt, Vikingetiden saaledes paa Grundlag af Professor Edvard Bulls efterladte Optegnelser, og for den senere Middelalders Vedkommende lægger baade Diskussionen af Aarsagerne til Norges økonomiske og politiske Forfald og Skildringen af Hansevældens Udfoldelse Beslag paa ikke ringe Plads.

Tiden fra Reformationen til op mod Midten af det nittende Aarhundrede behandles omtrent i samme Omfang i de to Bøger. Men Inddelingen er noget forskellig. Ganske vist omfatter dette Tidsrum i begge Bøger to Kapitler. Men Grænsen mellem de to Kapitler er ikke helt den samme, og i »Norwegische Wirtschaftsgeschichte«, er Kapitlet om Tiden ca. 1500—ca. 1800

BOGANMELDELSER

Oscar Albert Johnsen: NORWEGISCHE WIRTSCHAFTSGESCHICHTE. Gustav Fischer. Jena 1939. 590 S.

Wilhelm Keilhau: DET NORSKE FOLKS LIV OG HISTORIE I VÅR EGEN TID. H. Aschehoug & Co. Oslo 1938. 500 S.

Professor Johnsens Fremstilling af Norges økonomiske Historie var oprindeligt planlagt som Led i den siden 1918 udgivne »Handbuch der Wirtschaftsgeschichte«, hvori bl. a. den af Prof. Axel Nielsen i 1933 udgivne »Dänische Wirtschaftsgeschichte« indgaar. De to Bøger minder ogsaa meget om hinanden i Omfang, Udstyr og Plan. Men medens Bogen om Danmark er skrevet af fire Forfattere, har man for Norges Vedkommende i Professor Johnsen fundet en Historiker, der, som hans tidligere Arbejder viser (han har bl. a. behandlet Tidsrummet 1660—1814 i en stor Norges-historie, der udkom omkring 1914, og skrevet den norske Bondestands Historie) har Overblik over hele den norske Historie, og som skønt ikke Socialøkonom af Faget har et klart Blik for økonomiske og sociale Forholds Betydning. Det er at beklage, at de to Værker om Danmarks og Norges økonomiske Historie, naar de er udkommet paa et Verdenssprog, er saa dyre at anskaffe; den nugældende Markkurs virker nærmest prohibitivt. Men man maa dog glæde sig over, at man nu for første Gang har faaet et Udblik over disse to nordiske Landes økonomiske Udvikling. For Sveriges Vedkommende er Professor Heckschers langt udførligere Værk, der ikke medtager Middelalderen, foreløbig kun naaet til ca. 1720, men for det sidste Aarhundrede har man ganske vist en god Oversigt i Arthur Montgomerys »Industrialismens genombrott i Sverige« (1931).

I Professor Johnsens Bog faar Middelalderen, i Sammenligning med »Dänische Wirtschaftsgeschichte«, en bred Behandling (ca. 200 S. mod Prof. Arups 79 S. i D. W., hvis hele Sidetal var lidt større). Forskellen skyldes delvis, at de norske Lydlande (de skotske Øer, Færøerne og navnlig Island og Grønland) optager en ikke lille Plads, men ogsaa at den ældre Middelalder skildres ret udførligt, Vikingetiden saaledes paa Grundlag af Professor Edvard Bulls efterladte Optegnelser, og for den senere Middelalders Vedkommende lægger baade Diskussionen af Aarsagerne til Norges økonomiske og politiske Forfald og Skildringen af Hansevældens Udfoldelse Beslag paa ikke ringe Plads.

Tiden fra Reformationen til op mod Midten af det nittende Aarhundrede behandles omtrent i samme Omfang i de to Bøger. Men Inddelingen er noget forskellig. Ganske vist omfatter dette Tidsrum i begge Bøger to Kapitler. Men Grænsen mellem de to Kapitler er ikke helt den samme, og i »Norwegische Wirtschaftsgeschichte«, er Kapitlet om Tiden ca. 1500—ca. 1800

underafdelte i to Paragrafer: Adels herrschaft und Preissteigerung (S. 202—305) og Absolutismus und Merkantilismus (S. 306—429). I Bogen om Danmark behandles derimod hele Perioden fra Reformationen til Landboreformerne under eet som Das Zeitalter des Merkantilismus, hvad der for saa vidt er misvisende, som Merkantilismen vel egentlig først for Alvor gør sig gældende fra Midten af det 17. Aarh. (Toldrullen af 1651). Johnsen har ved sin Inddeling med Rette betonet baade den politiske Forskel mellem Adelsvældens og Enevældens Tidsrum og tillige fremhævet det egentlige økonomiske Karakteristikon for det 16de og det begyndende 17de Aarhundrede: den store Prisrevolution. Derimod er det naturligt, at det næste Kapitel for Danmarks Vedkommende tager sit Udgangspunkt i Landboreformerne, medens det for Norge først begynder med Krigen 1807—14 (Kriegszeit und Nachkriegszeit S. 430—83). Fremstillingen i dette Kapitel fører os op til henimod Midten af det 19. Aarhundrede.

Men medens Middelalderens økonomiske Udvikling saaledes gennemgaar ret udførligt og Tiden til op mod 1850 i al Fald i samme Omfang som i »Dänische Wirtschaftsgeschichte«, faar de sidste 100 Aar en noget stedmoderlig, rent summarisk Behandling. I D. W. har Professor Axel Nielsen herom skrevet to Kapitler paa tilsammen henimod 200 S., henholdsvis om Liberalismens og Kapitalismens Tidsalder, men i Prof. Johnsens Fremstilling maa vi nøjes med et enkelt Kapitel: Liberalismus und Kapitalismus (S. 484—543). Hvis man altsaa er særlig interesseret i Norges nyeste Udvikling, kan man kun faa en rent foreløbig Vejledning her og maa ellers søge til andre Kilder.

Men for Tiden fra Historiens Gry og til for 100 Aar siden kan vi i Professor Johnsens Fremstilling faa et tydeligt Billede af Udviklingen af og Svingningerne i Norges Erhvervsliv. Det er en Selvfølge, at han, der i særlig Grad har studeret Bøndernes og Landbrugets Historie (»Norges bønder«, 2. Udg. 1936), anvender megen Plads, i alt vel paa forskellige Steder i Bogen over 100 Sider, paa at trække Linierne op for dette Erhverv. En af de Linier, vi følger, viser Bøndernes større eller mindre Selvstændighed gennem Tiderne. Det er interessant at se, hvordan Rytmen i denne Henseende er væsentlig forskellig i Danmark og Norge, ogsaa netop mens de er under fælles Styre. Saaledes staar jo for den danske Bondestands Vedkommende Tiden fra Enevældens Indførelse til Slutningen af det attende Aarhundrede for os som en mørk Tid. Men for den norske Bonde er Enevælden fra første Begyndelse en Frigørelsestid. I Enevældens første Aarhundrede gik Selvejerne frem fra at udgøre en Trediedel af Norges Bønder til at være det store Flertal. I et Distrikt, for hvilket vi har mere nøjagtige Oplysninger, Hedmarkens Fogderi, var 1658 kun 200 af 1100 Bønder Selvejere, men allerede 1723 1000 af 1300 (S. 392—93). Ogsaa Udviklingen af Landbruget med Hensyn til Teknik og Produktionens Art m. v. kan vi følge.

Mest Interesse knytter der sig dog maaske for os til de Erhverv, der er særnorske eller dog i særlig Grad norske. Historisk set bliver det paa Landjorden særlig Skovbruget og Bjergværksdriften, paa Havet Fiskeriet og Søfarten, der har denne Kvalitet. I Nutiden er det af Nordens Lande især Sverige og Finland, hvis internationale økonomiske Stilling er afhængig af Skoven. Men op til Midten af det nittende Aarhundrede var Norge i Spidsen; det laa jo nærmest ved de træfattige Lande i Vesteuropa. Allerede

i det 14. Aarhundrede fandt en voksende Udførsel af Træ Sted. Men det egentlige Opsving kom med Indførelsen af Savning ved Vandkraft ca. 1530. »Indførelsen af Vandsavværket bragte Begyndelsen til en ny Tidsalder i Norges økonomiske Historie«, siger Professor Johnsen. I det syttende Aarhundrede var den norske Træeksport vistnok fuldt ud 10 Gange saa stor som den svenske (Heckscher: Sveriges ekonomiska historia I. S. 431). Endnu i det 18. Aarhundrede var det særlig Handelen med Tømmer, hvis Tilvirkning til Eksport Enevælden havde forbeholdt for et Antal privilegerede Savværker, der skabte enkelte Handelshuses store Rigdom, men det var ogsaa Bagslaget paa dette Omraade, der omkring 1820 og i Kriseaarene 1826—33 for en stor Del var Skyld i, at disse Huse faldt.

Den norske Bjergværksdrift er mere kendt. Navne som Kongsberg Sølvværk og Røros Kobberværk staar jo med en vis Glans i Historien. Rent økonomisk set var de dog ofte tvivlsomme Aktiver. Mere betød i Virkeligheden i ældre Tid de norske Jernværker. Allerede i Middelalderen udvandedes der Jern af Myremalm. Men en egentlig Jernudsmeltning fandt først Sted fra omkring 1500 og tog særlig Opsving under Kristian IV, der jo i det hele viste Norge en særlig Omsorg. Saaledes kan ved Slutningen af det syttende Aarhundrede blandt Norges Eksportvarer ved Siden af Træ, Tjære og Fisk ogsaa nævnes Kobber og Jern. Men i Bjergværksdrift kunde Norge dog ikke, selv i den Tid, hamle op med Sverige.

Særtegnende for Norge er jo dog først og fremmest Fiskeri og Søfart. Og disse Erhvervs Historie gaar langt tilbage. Allerede fra ældgammel Tid havde Fiskeriet i Nordnorge Betydning. Men først efter Bergens Grundlæggelse, vistnok paa Olav Kyrres Tid i Slutningen af 11. Aarhundrede, kom for Alvor Ombytningen af Nordlands og tildels Vestlandets Fisk med udenlandske Produkter i Stand. Paa denne Handel var det, at Hansestæderne slog sig op i det 14. Aarhundrede. Tiden efter 1500 bragte imidlertid en langvarig Depression i det nordnorske Fiskeri; medens Befolkningen voksede inderst i Fjordene, tog den af i Fiskerlejerne. Man har tildels villet sætte denne Krise i Forbindelse med selve Reformationen; for Nordeuropas Vedkommende afskaffedes Fastespiserne. Men Hovedaarsagen var nok, som Professor Johnsen omtaler, at Importpriserne gik stærkere i Vejret end Eksportpriserne; Torskefiskeriet i Nordnorge ramtes i øvrigt haardere end Sildefiskeriet længere Syd paa. Altsaa en Krise af lignende Art med forskellig (og for Landet ugunstig) Udvikling af Import- og Eksportpriserne som den, Danmark og specielt dansk Landbrug har lidt under i vor Tid. Senere kom dog Fiskeriet op igen og fik sin Del af Gevinsten i de florisante Tider omkring 1800.

Som Søfolk udførte Nordmændene alt i Middelalderen deres største Bedrifter; deres Rejser ikke blot til de skotske Øer, Færøerne og Island, men ogsaa til Grønland og lejlighedsvis til Nordamerika har med Rette vakt Beundring. Men bortset fra disse Opdagelses- og Landnavsrejser og en vis stadig Forbindelse mellem Moderlandet og Lydlandene har man for Middelalderens Vedkommende villet fraskrive Nordmændene Deltagelse i den egentlige erhvervsmæssige Søfart, der jo i den Tid var snævert forbundet med Handelen. Hansestæderne skulde saaledes have udfyldt et Hul. Men Alexander Bugge omstyrkede omkring Aarhundredskiftet denne Opfattelse, og Professor Johnsen har i sin Bog flere Eksempler paa, at Nordmændene

indtil op imod den store Nedgang, som begyndte med Pesten omkring 1350, var virksomme som Søfolk. Saaledes viser ostengelske Toldlister fra omkring 1300, at der til Havnene der er indkommet adskillige norske Skibe. Men fra Midten af det 14. Aarhundrede og to Aarhundreder frem i Tiden blev det ganske vist Hansestæderne, som dominerede. I Slutningen af det 16. Aarhundrede trængte saa Hollænderne Tyskerne tilbage, og hos Hollænderne gik Nordmændene selv i Skole. I Slutningen af det syttende og igen i Slutningen af det 18. Aarhundrede havde Norges Søfart stor Fremgang, og selv Krigen 1807—14 bragte ikke den norske Tonnage (i Modsigelse til den danske) synderlig Tilbagegang. Tiden indtil 1825 var dog en sløj Tid. Norges eventyrlige Fremgang paa Søfartsomraadet som den store Ejer af Sejlskibe fra Midten af det nittende Aarhundrede og dets storstilede Overgang til Damp- og Motorfartøjer i vor egen Tid kan efter Bogens Anlæg kun løst skitseres.

Naturligvis er der ogsaa Oplysninger om Haandværk og Industri, den sidste har dog, bortset fra Savværkerne, kun spillet en underordnet Rolle før den moderne Tid, der i denne Bog kun kortelig ridses op. Der er adskilligt Stof til Belysning af Pengeforholdene og navnlig Finanserne, der i flere Perioder faar et lille Afsnit for sig.

Bibliografien bag i Bogen er meget udførlig, mere end 30 Sider mod 11 Sider i »Dänische Wirtschaftsgeschichte«. Udførligt og ikke helt let at finde sig til Rette i er ogsaa det alfabetiske Sagregister. Et saadant er et noget tvivlsomt Gode, naar det, som jeg her ved Stikprøver har overbevist mig om, ikke er helt paalideligt.

Naar det i det foregaaende gentagende er betonet, at Professor Johnsens ellers vel proportionerede Bog kun meget kortfattet og ufuldstændigt behandler de sidste 100 Aar, er det saa meget glædeligere at kunne henvise interesserede til Professor Keilhaus Fremstilling af Norges Historie siden 1814 og specielt til hans sidste Bog om vor egen Tid. Det er af Betydning, at netop denne nyeste Historie er blevet skrevet af en Socialøkonom, der dog ogsaa har Indsigt i andre Sider af Menneskenes Virksomhed end den rent økonomiske. Om »Det norske folks liv og historie«, Bind VIII og IX, hvori Keilhau skildrede Tidsrummene 1814—40 og 1840—75, har Professor Birck skrevet i nærværende Tidsskrift, henholdsvis Aargangen 1930 og 1932. Siden er udkommet Bind X af det store Værk, hvori Fremstillingen førtes op til 1920, mere indgaaende dog kun til 1905. Netop det Bind indeholdt dog kun forholdsvis lidt økonomisk Stof, i det væsentlige kun et Kapitel om Indførelsen af Guldstandard og Depressionstiden derefter (S. 313—49) og en Paragraf i et følgende Kapitel om Jobbetiden 1895—99 og den følgende Krise (S. 420—24). Men der henvistes i en Efterskrift til, at Forfatteren agtede at udgive en udførligere Fremstilling af vor egen Tid, og det er dette Tillægsbind, fremkommet i Slutningen af 1938, der her skal omtales.

Det var Keilhaus Behandling af Verdenskrigens Økonomi i Norge i det af Carnegieinstituttet udgivne Værk, der gav Anledning til, at Edvard Bull drog Keilhau med ind i Udarbejdelsen af det store Værk om det norske Folks Historie. Og det kunde ventes, at hans Fremstilling af vor egen Tids Historie, som det da ogsaa viser sig at være Tilfældet, overvejende samler

sig om det økonomiske og sociale, selv om hverken det politiske eller det aandshistoriske forsømmes.

Rent tidsmæssigt handler omtrent den første Halvdel af Keilhaus' Bog om Tiden fra Aarhundredskiftet til Verdenskrigen, medens den anden Halvdel behandler Krigstiden 1914—18 og Efterkrigstiden. Men Bogen er delt i talrige Underafdelinger, der mest samler sig om et eller andet Spørgsmaal af økonomisk eller politisk Art, stundom begge Dele.

Med Rette stilles Befolkningsspørgsmaalet i Spidsen (S. 11—35). Medens den Side af Befolkningsspørgsmaalet, der ved Aarhundredets Begyndelse kunde fylde mange i Norge med Ængstelse, var Udvandringen, var der ved at fremkomme en helt ny Fase, som først efter at have været i Udvikling igennem en Menneskealder traadte ind i Midtpunktet af den offentlige Opmærksomhed: Nedgangen i Fødselshyppigheden. Ikke blot det rent statistiske Grundlag til Klargørelse af denne Udvikling, men ogsaa en nok saa indgaaende Drøftelse af de forskellige Synspunkter bringes her. De to andre Spørgsmaal af væsentlig økonomisk Art, som behandles i første Halvdel af Bogen, fordi de væsentlig hører hjemme eller i al Fald har deres Oprindelse før Verdenskrigen, er dels Landbrugets Fremskridt og Bonde-realismen (S. 36—79) og dels Elektricitetens Gennembrud, den storindustrielle Ekspansion og Koncessionspolitikken (S. 80—158). Det sidste Kapitel frembyder et godt Eksempel paa, hvordan det under de nuværende Forhold er næsten umuligt at skrive økonomisk Historie uden i Forbindelse med politisk Historie og en i al Fald kortfattet Redegørelse for Teknikkens Udvikling. Men Keilhau mestrer sit Emne og frembringer hos Læseren et levende Indtryk af de forskellige Faktoreres Sammenspil. Han nøjes dog ikke med Udredningen af Traadene; Fremstillingen løber ud i en historisk Dom (ganske vist kun en Dom i første Instans, som han siger), der med delvis Anerkendelse af Chr. Michelsens Bestræbelser for i 1906 at dæmme op for en for hurtigt voksende norsk Industri forbinder en skarp Fordømmelse af den kortsynede Politik i Koncessionslovene 1909 og 1917, som udelukkede eller skræmte den udenlandske Kapital fra at hjælpe Norge frem. »Våre politikere synes således å ha saknet syn for at de hadde en nasjonal som en moralsk plikt til å øke arbeidsmulighetene for den norske ungdom«.

Af Interesse for Danske er det bl. a. ogsaa i et Kapitel om Udfærdsnæringerne m. m., hvor bl. a. Atlanterhavsfarten omtales, at møde den saakaldte »Birmaplan«, som i 1908 udgik fra H. N. Andersen og Isak Glückstadt og tilsigtede Oprettelsen af en fælles dansk-norsk-svensk Amerika-linie med Sæde i København, men som strandede. Og Kapitler om Arbejderbevægelsen i Begyndelsen af Aarhundredet og om Socialpolitikken store Tid mellem 1905 og 1914 er oplysende for den socialt interesserede Læser.

I Bogens anden Halvdel kommer naturligvis, ligesom i Bind VIII af det store Værk for Tiden efter Napoleonskrigene, Pengespørgsmaalet stærkt frem. De herhen hørende Problemer er især henlagt til de første Sider af Kapitlet »Norge i Verdenskrigens Strømhvirvler« (S. 244—336), til samme Kapitels Paragraf om Krigskonjunktoren og Kroneinflationen og til en Paragraf i det senere Kapitel om den økonomiske og arbejderpolitiske Udvikling efter 1919 (S. 396—445). Naar Keilhau i det første af disse Stykker

vender sig saa stærkt mod A. T. Omholt, Finansminister i Gunnar Knudsens andet Ministerium ved Krigens Udbrud, at han ender med at udtale: »I løpet av de første tre ukene efter krigsutbruddet var det i det hele tatt lykkes statsråd Omholt i velvillig tankeløshet å bane veien for en ødelegelse av dette norske pengevesen, som det hadde kostet i de første slektledd efter 1814 så usigelig tunge ofre å bringe på fote og som i 62 år hadde vært i mønstergyldig orden«, kan en udenforstaaende Dansk naturligvis ikke have nogen Mening om den paagældende Statsraads Kvalifikation, men man føler dog Lyst til netop i Historiens Navn at protestere mod, at Keilhau giver Ærgrelsen over Rystelsen af Pengevæsenet en saa bestemt Adresse. I Danmark, hvor de fleste vel vil betragte Edvard Brandes som en meget dygtig Finansminister, gik det paa samme Vis. I Sverige tog man ikke i Betænkning at forgrube sig paa en Grundlovsbestemmelse ved at ophæve Banksedlernes Guldindløselighed. Rent historisk set maa det vist siges, at i alle Lande viste Forholdene sig ved Krigsudbruddet 1914 stærkere end Menneskene. Hvis der blev fejlet, var det paa det Tidspunkt menneskeligt at fejle, hvilket ikke var en Undskyldning for at fremture i Fejltagelserne paa Pengevæsenets Omraade. Man vil langt snarere kunne følge Keilhau i hans Kritik af, hvad der siden skete og ikke mindst under Deflationstiden i Tyverne, da man modstandsløst lod udenlandske Spekulanter tjene Millioner paa, at man ikke kunde bekvemme sig til en Nedskæring og Stabilisering af Valutaen. Og her er det næppe tilstrækkelig Undskyldning, at man gjorde ligesaa i Danmark, eller at man ikke kunde forudse, at Kronens nye Tilkobling til Guldet skulde vare saa kort, for Norges Vedkommende kun fra 1. Maj 1928 til Slutningen af September 1931.

Naturligvis er Penge- og Bankforholdene ikke det eneste økonomiske Emne, som Forfatteren behandler i Forbindelse med sin Omtale af Verdenskrigen og Tiden derefter. Han omtaler udførligt og ligeledes med ikke liden Kritik af den dengang siddende Regering den Overenskomstpolitik, der under Verdenskrigen skulde sikre Afsætningen og Tilførslerne. Af videregaaende Interesse er det ogsaa, naar han i en før nævnt Paragraf om Krigskonjunkturen og Kroneinflationen foruden Valuta og Priser ogsaa skænker selve Konjunkturspørgsmaalet Omtale, idet han i Enkeltheder paaviser, hvordan hele Prisopgangens Periode fra Krigsudbruddet til Efteraaret 1920 er alt andet end en ensartet Højkonjunktur, idet Opgangstegn og Nedgangstegn ofte følges ad, og idet de forskellige Erhvervs Blomstring falder paa ret forskellige Tider inden for denne Periode. Selv om en Verdenskrig er noget ganske særligt, hører man igennem denne Fremstilling Historikerens Advarsel mod Teoretikerens Generalisering. Alting hænder om igen, men det kommer aldrig igen paa samme Maade.

I en særlig Paragraf i Kapitlet om Verdenskrigen omtales de krigsbestemte Forsøg paa statlig Planøkonomi. Her kritiseres stærkt den Bekostning, som Statens Bestræbelser for at skaffe Forsyninger og fordele vigtige Livsfornødenheder til overkommelige Priser medførte, og Keilhau finder det frygteligt, at Norges Statsgæld fra Krigens Udbrud til 1919 steg fra 357 Mill. Kr. til over 1 Milliard Kr. Men man faar atter her Indtryk af, at han finder Norges Udvikling særlig uheldig og derfor Norges Regering særlig skyldig, mens Sandheden jo dog er, at i Danmark og Sverige steg Statsgælden ikke meget mindre, for slet ikke at tale om de krigsførende Lande.

Ganske vist kom der senere en Tid, hvor den norske Statsgæld i særlig Grad, bl. a. vel paa Grund af de mange Støtteaktioner til Banker, gik i Vejret, og som en finansiell Ejendommelighed ved Norge kan det vel omtales, at omtrent 200 af Landets Kommuner maatte søge Akkord med deres Kreditorer. Men ved Udgangen af selve Verdenskrigen kan der vist ikke gives Norge en væsentlig daarligere Karakter end Broderlandene.

Af andet økonomisk Stof kan fremhæves Skildringen af den vidunderlige Ekspansionstid for den norske Skibsfart og Hvalfangst, der danner den sidste Paragraf i Kapitlet om Økonomi og Arbejderpolitik efter 1919. Naturligvis bliver man ogsaa orienteret i den gennem den russiske Kommunisme fremkaldte Gæring i det norske Arbejderparti, som fører til gentagne Spaltninger og Genforeninger. En ejendommelig Fase i Udviklingen er Kampen om Alkoholforbudet, der skildres i et særlig Kapitel om Politikken i Forbudskampens Tegn (S. 376—95).

Det vil fremgaa af det foregaaende, at Keilhau ofte giver mindre smigrende Karakteristikker af Personer, især af Politikere. At han dog ogsaa har lysere Farver paa Paletten, viser sig blandt andet i hans Fremstilling af Fridtjof Nansens humanitære Virksomhed i Rusland og andensteds i 1920'erne (S. 366—75).

Nu er altsaa ogsaa Norges økonomiske Historie blevet oversigtligt fremlagt gennem de her omtalte Værker. Tillige er vi i Besiddelse af »Dänische Wirtschaftsgeschichte« og for Sveriges og tildels Finlands Vedkommende af mange Specialarbejder og for visse Perioder Heckschers og Montgomerys sammenfattende Fremstillinger. Det skulde saaledes være muligt at give den nutidige Bevægelse for nordisk økonomisk Samarbejde historisk Baggrund ved at finde Ligheder og Forskelle mellem de nordiske Landes Erhvervsliv i tidligere Tid og iagttage de skiftende Faser i de nordiske Landes indbyrdes Afhængighed og Afhængighed af Omverdenen. Der staar endnu meget tilbage at klarlægge med Hensyn til de enkelte nordiske Landes Økonomi før og nu. Men der ligger ogsaa en Opgave for den, der formaar at sammenfatte og ordne det hele Stof, som kan tjene til Belysning af Økonomien i Norden som Helhed.

Even Marstrand.

Friedrich Klebs: KARTELLFORM UND PREISBILDUNG. 172 S. W. Kohlhammer Verlag. Stuttgart & Berlin. 1939.

Denne Afhandling bygger paa tre Grupper af Forudsætninger, nemlig Teorien om den ufuldkomne Konkurrence, i Særdeleshed som denne er udformet af Stackelberg i »Marktform und Gleichgewicht«, den ældre Kartelllitteratur (særlig Liefmann og Tschierschky) og de senere Aars tyske Lovgivning om Priskontrol og Karteller (særlig Tvangskarteller).

Forf. tager Afstand fra den ældre Litteraturs Opfattelse af Karteller som udpræget monopolistiske og udtaler i Tilslutning til en svejtsisk Kartellundersøgelse af 1937, »dass im allgemeinen die Kartelle aus einer Stimmung herausgewachsen sind und nicht einer Stimmung des Preisübermuts ihre Entstehung verdanken« (S. 35). Konsekvensen heraf er, at det er en Hovedopgave for Karteller at afskaffe Markedets Ufuldkommenhed og stabilisere Priserne. Der lægges derfor stor Vægt paa Konditionskarteller og paa Kalkulationskarteller. Det indrømmes, at disse Kartel-